

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการ กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่โดยตรง โดยมีจุดหมายเพื่อต้องการพัฒนาการศึกษาของผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (เมตต์ เมตการุณจิตต์. 2553 : 56) จึงเป็นเหตุให้ผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันมีภาระงานมากขึ้น เพื่อการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมาย เป็นตัวจักรสำคัญที่จะกระตุ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อดำเนินกิจกรรมการบริหารงานโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะผู้นำ จะต้องเป็นตัวแทนของกลุ่ม ผู้ควบคุมดูแลงานการบริหาร ผู้ประสานประโยชน์ให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานให้โรงเรียนได้ประสิทธิผลสูงสุด และมีประสิทธิภาพ เป็นผู้นำในการวางแผน ติดตาม ดูแล กำกับการเสริมพลังผู้ร่วมงานและประเมินผล ใ้ทำงานของโรงเรียนบรรลุจุดหมาย มีความสามารถในการบริหารงานและตัดสินใจสั่งการ (สงบ ประเสริฐพันธ์. 2540 : 95) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความสามารถในการจูงใจคนมีความรับผิดชอบ และเป็นผู้มีความฉลาดไหวพริบคิด ใดๆก็ตาม การทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาอาจก่อให้เกิดปัญหาทางสุขภาพจิตได้จากหลายสาเหตุ ได้แก่ การบริหาร โรงเรียนท่ามกลางความขาดแคลนทรัพยากรทางการบริหารการศึกษา การทำงานที่หนักเกินไป การทำงานที่มีความรับผิดชอบสูง การทำงานที่ซ้ำซากจำเจ การไม่ได้รับความยุติธรรมในการถูกลงโทษและการให้รางวัล การเลื่อน และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้น การทำงานตามระเบียบที่มีมากของทางราชการ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน สิ่งเหล่านี้อาจทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาเกิดความเครียดและทำให้สุขภาพจิตเสื่อมในที่สุด (กรมสามัญศึกษา. 2539 : 23)

จากการที่ผู้บริหารมีภาระหน้าที่มากมาย การทำงานทุกขณะของผู้บริหารมักเกิดอาการเครียดควบคู่ไปด้วยเสมอ ความเครียดเปรียบเหมือนไฟที่มีทั้งคุณอนันต์ และโทษมหันต์ ไฟที่ควบคุมได้ทำให้เกิดพลังงาน ความสว่างไสว ความอบอุ่นแก่ร่างกาย ไฟที่ไม่สามารถควบคุมได้ก็ไหม้ ทำลายบ้านเรือน สิ่งของ และทรัพย์สินสมบัติ ความเครียดที่พอเหมาะทำให้คนถูกทะยานขึ้นสู่มิพลังที่จะสร้างให้เกิดผลสำเร็จตามที่คาดหวัง แต่ความเครียดที่สูงเกินไปและไม่สามารถควบคุมได้ จะเป็นผลร้ายทำให้คนสิ้นหวัง ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ เกิดความหดหู่ หมกหมองทะเยอทะยาน

โดยทั่วไปความเครียดนั้นเป็นโรคของนักบริหาร (ชิน โอสด หัสบำเรอ. 2525 : 4) ซึ่งต้องรับภาระหนักสุด เนื่องจากว่า เป็นผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ และความเป็นภาวะผู้นำในองค์กรสูงสุดศักยภาพที่ควรจะแสดง รวมทั้งการสร้างความสำเร็จ ศรัทธาให้เกิดขึ้นกับผู้ใต้บังคับบัญชา จึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้บริหารต้องแสดงบทบาทอันสำคัญในฐานะผู้นำองค์กร เช่นเดียวกับผู้บริหารสถานศึกษาที่ถือว่าเป็นบุคลากรกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีภาระความรับผิดชอบมากมาย และแน่นอนว่าความเครียดจากหน้าที่การงานย่อมมีมากไม่แพ้ ผู้บริหารองค์กรอื่น ตามที่ ศุภชัย ยาวประภาย (2542 : 62) ได้สรุปเหตุ และปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของผู้บริหารมาจาก ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านองค์กร ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านงาน และปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นต้น จากปัจจัยแห่งสาเหตุเหล่านี้ พอจะอนุมานได้ว่า โรคแห่งความเครียดเกิดจากหลายสาเหตุ แล้วแต่ว่าผู้บริหารจะประสบและมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาต้นเหตุแห่งความเครียด ถ้าหากไม่สามารถแก้ไขได้ ก็จะส่งผลกระทบต่อภาระ หน้าที่ ตำแหน่งที่รับผิดชอบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากสาเหตุแห่งความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาตามที่สรุปไว้ในเบื้องต้น ยังมีอีกสาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือว่าสร้างความเสียหายต่อภาระหน้าที่การงาน นโยบายทางด้านการศึกษารัฐที่ได้กำหนด และประกาศเป็นนโยบายให้ผู้บริหารนำไปปฏิบัติ ซึ่งนโยบายที่รัฐออกมานั้นจะอยู่ในรูปของพระราชบัญญัติการศึกษาที่มีการปรับปรุงแก้ไข เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

นโยบายของรัฐต่อการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าว หากพิจารณาโดยองค์รวมแล้ว ล้วนมีผลดีต่อการจัดการศึกษาให้ทันสมัย และตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านการศึกษาแก่ประชาชนได้ ในขณะเดียวกัน หากผู้บริหารไม่สามารถปรับ ประยุกต์ หรือเข้าใจในเนื้อหาสาระในนโยบายดังกล่าว ก็อาจจะส่งผลไปในทางลบ กล่าวคือ ความเครียดก็จะเกิด เนื่องจากต้องทำงานแข่งกับภาระงานตามกรอบแนวคิด ตัวชีวิตที่จะต้องให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดไว้ให้โรงเรียนต้องปฏิรูปการเรียนรู้ ต้องจัดให้มีการประกันคุณภาพภายใน ต้องเตรียมพร้อมรับการประเมินจากภายนอก กระทรวงจะกระจายอำนาจลงมาให้โรงเรียนบริหารจัดการมากขึ้น ทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคล และบริหารงานทั่วไป โรงเรียนมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอิสระในการดำเนินงานบริหารจัดการเอง มีความคล่องตัว ตลอดจนคณะกรรมการสถานศึกษาจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพิ่มขึ้น (เมตต์ เมตการุณจิตต์. 2553 : 56) ภาระหน้าที่เหล่านี้ จึงมีผลทำให้เกิดความเครียด และส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการงานทางด้านการศึกษาโดยองค์รวมได้ และจะเกิดผลเสียหายต่อการขับเคลื่อนนโยบายทางด้านการศึกษาของภาครัฐ และผลเสียหายที่มีต่อคุณภาพทางด้านการศึกษาแก่เด็กนักเรียน ตลอดจนบุคลากรทางด้านการศึกษา ซึ่งเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้ ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาในตัวผู้นำองค์กรได้อย่างหลีกเลี่ยง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 มีโรงเรียนในสังกัด จำนวน 181 โรงเรียน ซึ่งแบ่งระดับที่เปิดสอน ได้แก่ โรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษา จำนวน 132 โรงเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 28 โรงเรียน และโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 21 โรงเรียน จากขอบเขตพื้นที่เหล่านี้จึงพออนุมานได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ล้วนแต่มีภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบมากมาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำทนาย ความรู้ความสามารถในด้านการบริหาร การพัฒนาศักยภาพทางด้านวิชาการ การปฏิบัติงาน และการเข้าใจในกรอบนโยบายพื้นฐานทางการศึกษาของรัฐ และแน่นอนว่า ความทำทนายในด้านการ ภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบดังกล่าว จะต้องมีความเครียดเกิดขึ้นเป็นของคู่กัน หากแต่ว่า ผู้บริหาร สถานศึกษาแต่ละแห่งจะมีภาวะความเครียดมากน้อยต่างกันอย่างไร และมีวิธีการแก้ไขกับปัญหา ดังกล่าวอย่างไร ดังนั้น จากสภาพความเป็นมา และสาเหตุแห่งปัญหา ตลอดทั้งขอบเขตพื้นที่ การวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะทำการศึกษา “ระดับภาวะความเครียดของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1”

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาหนองคาย เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามขนาด ของสถานศึกษา ประสิทธิภาพในการทำงาน และอายุของผู้บริหารสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการลดภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

1. ระดับภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หนองคาย เขต 1 อยู่ในระดับมาก
2. ระดับภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หนองคาย เขต 1 จำแนกตามขนาดโรงเรียน ประสิทธิภาพ และอายุ มีความแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 จำนวนทั้งสิ้น 181 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้มาจากการสุ่มประชากร ด้วยวิธีการสุ่มตามระดับชั้นแบบเป็นสัดส่วน (Proportional stratified random sampling) สำหรับขนาดของกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยใช้เทียบประชากรกับตารางของ เครซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 : 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่าง 154 คน

2. ขอบเขตของเนื้อหา

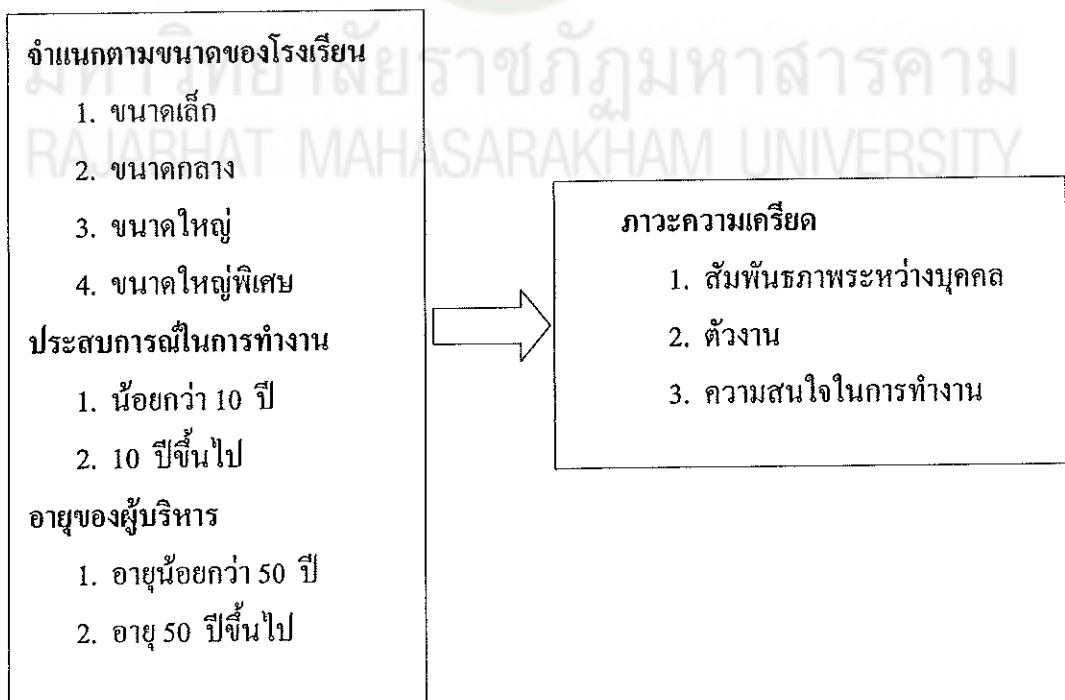
การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาระดับภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ประสบการณ์และอายุในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา แบ่งเนื้อหาออกเป็น ดังนี้

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ขนาดของสถานศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และอายุของผู้บริหาร

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับภาวะความเครียดของผู้บริหาร ในองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ตัวงาน และความสนใจในการทำงาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดของ Cooper (1983) และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ดังนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ โรงเรียน ซึ่งมีตำแหน่งสูงสุดใน โรงเรียน ที่เปิดสอนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1

2. ระดับภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ระดับความรู้สึกละเอียดของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อสภาพการบริหารงานโรงเรียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมผิดปกติที่เป็นอันตรายต่อตนเอง ครอบครัว และมีผลกระทบต่อการทำงานในหน้าที่ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวัดภาวะความเครียดในองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้

2.1 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง แหล่งความเครียดของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อเพื่อนร่วมงานในระดับเพื่อน ผู้ได้บังคับบัญชา และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในหน่วยงาน อันเป็นผลมาจากการที่มีความขัดแย้ง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันน้อย ขาดความร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไม่ได้ได้รับความไว้วางใจและเชื่อถือในความสามารถจากผู้บังคับบัญชาในระดับสูงขึ้นไป

2.2 ด้วงาน หมายถึง แหล่งความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกิดต้องงาน ในหน้าที่รับผิดชอบ ซึ่งมากเกินไปทั้งนโยบายและคุณภาพงานไม่ตรงตามความสามารถหรือเกินความสามารถ สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม สภาพของงานไม่ยืดหยุ่น เวลาน้อยเกินไปงานเร่งด่วนจนไม่อาจทำให้เสร็จภายในขอบเขตเวลาที่กำหนด

2.3 ความสนใจในการทำงาน หมายถึง แหล่งความเครียดของผู้บริหารโรงเรียนที่เกิดจากการที่มีงานซ้ำซ้อน งานขาดความชัดเจน มีการส่งเสริมน้อย ขาดความมั่นคง ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และไม่มีสิ่งจูงใจ

3. อายุ หมายถึง อายุเต็มของผู้บริหารสถานศึกษา

4. ประสบการณ์ในการทำงาน หมายถึง ระยะเวลาที่ผู้บริหารสถานศึกษาได้ปฏิบัติหน้าที่บริหารงานในสถานศึกษา

5. ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง ขนาดสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ที่มีการแบ่งตามเกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่

5.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน

5.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง มีจำนวนนักเรียนระหว่าง 121 – 300 คน

5.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง มีจำนวนนักเรียนระหว่าง 301 – 1,499 คน

5.4 โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ หมายถึง มีจำนวนนักเรียน 1,500 คนขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 และหน่วยงานอื่น ๆ ทราบถึงระดับภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อหาทางช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้กับผู้บริหารสถานศึกษา อันจะส่งผลให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับพื้นฐาน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY